

УДК 657.1

Федорченко О.Є.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку підприємницької діяльності
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана***ЗВІТ ПРО РУХ ГРОШОВИХ КОШТІВ: АДАПТАЦІЯ
ВІДПОВІДНО ДО МСФЗ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЙОГО ФОРМУВАННЯ****CASH FLOWS REPORT: ADAPTATION UNDER IFRS
AND PROBLEM ASPECTS OF ITS FORMATION****АНОТАЦІЯ**

У статті висвітлено основні аспекти складання звіту про рух грошових коштів, здійснено порівняльний аналіз вимог до складання звіту згідно вимог Н(П)СБО та МСФЗ, а також акцентовано увагу на проблемах адаптації до вимог міжнародних стандартів фінансової звітності задля прискорення процесу інтеграції України у світову спільноту.

Ключові слова: фінансова звітність, звіт про рух грошових коштів, операційна діяльність, інвестиційна діяльність, фінансова діяльність, міжнародні стандарти фінансової звітності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные аспекты составления отчета о движении денежных средств, проведен сравнительный анализ требований к составлению отчета согласно требованиям Н(П)СБУ та МСФО, а также акцентировано внимание на проблемах адаптации к требованиям международных стандартов финансовой отчетности для ускорения процесса интеграции Украины в мировое сообщество.

Ключевые слова: финансовая отчетность, отчет о движении денежных средств, операционная деятельность, инвестиционная деятельность, финансовая деятельность, международные стандарты финансовой отчетности.

ANNOTATION

The main aspects of cash flows report formation are highlighted in the article, comparative analysis of the requirements for report formation under the requirements of National Principles (Standards) of Accounting and International Financial Reporting Standards is carried out, also the problems of adaptation to the requirements of international financial reporting standards with the aim of acceleration of the process of Ukraine's integration into the world community were paid attention to.

Keywords: financial reporting, cash flows report, operating activities, investment activities, financial activities, international financial reporting standards.

Постановка проблеми. В процесі розвитку України на сучасному етапі відбуваються кардинальні зміни в економічному, інформаційному і правовому середовищах. Відповідно до таких процесів, змінюються і традиційні цілі функціонування вітчизняних підприємств різних галузей економіки та значно підвищується роль інформаційного забезпечення в обґрунтуванні різнопланових управлінських рішень. В сучасних умовах для ефективної діяльності кожному господарюючому суб'єкту необхідна інформація про бізнес-партнерів та конкурентів у відповідній сфері діяльності. Це спричиняє підвищену увагу до бухгалтерської фінансової звітності як основного джерела інформації про майновий та фінансовий стан підприємства, а також результати його виробничо-господарської діяльності за певний період.

З метою прискорення процесу інтеграції України у світову спільноту активно проводиться гармонізація багатьох національних положень із міжнародними стандартами бухгалтерського обліку. В цьому процесі одним із найважливіших є питання надання користувачам повної, своєчасної, об'єктивної та неупередженої інформації про фінансовий стан, надходження і вибуття грошових коштів на підприємстві, що наводиться в звіті про рух грошових коштів як першооснови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються формування Звіту про рух грошових коштів, усе ще лишаються досить суперечливим. Теоретичні та практичні питання організації руху грошових коштів підприємств стали об'єктом досліджень у працях ряду відомих зарубіжних і вітчизняних економістів: М. Бондаря, Л. Ловінської, Ю. Бриггема, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорна, І.О. Бланка, М.Д. Білик, Ф.Ф. Бутиця, Г.Г. Кірейцева, І.А. Маркіна, С. Чельтера, А.М. Поддєрьогіна та ін. Ними здійснено значний внесок у розробку теоретико-методичних основ визначення сутності грошових коштів та управління грошовими потоками підприємства, проте все ж залишається низка невирішених питань.

Мета статті полягає у визначенні спільних та відмінних рис у порядку складання звіту про рух грошових коштів згідно НПСБО та МСФЗ, а також здійсненні порівняльного аналізу вимог до складання звіту згідно вимог НПСБО та МСФЗ для ефективного процесу адаптації переходу на МСФЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Створення Європейського Союзу активізувало необхідність перегляду законодавств окремих його країн, яке, зокрема, стосувалося і систем обліку, фінансової звітності та статистики. Новий процес співіснування став результатом створення єдиного економічного простору, подальшого світового поділу праці, глобалізації бізнесу у сучасному ринковому середовищі, активного розвитку транснаціональних корпорацій, створення вільних економічних зон та реалізації спільних проектів. Це викликало необхідність розробки єдиних стандартів фінансової звітності.

ті, що зумовило створення Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО).

Вихід України на міжнародні ринки, своєю чергою, зумовив необхідність внесення відповідних змін до національної системи обліку з метою її наближення до міжнародних стандартів, що було реалізовано у прийнятому 7 лютого 2013 р. Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (НП(С)БО 1) та НП(С)БО 2 «Баланс».

Слід зауважити, що у Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку та фінансової звітності не визначається порядок ведення бухгалтерського обліку, а лише описуються загальні правила оцінки та надання інформації у фінансових звітах. На відміну від Міжнародних стандартів національні положення бухгалтерського обліку України за своєю формою є здебільшого регламентуючими, тобто виклад звітів є стандартизованим для всіх підприємств. Відповідно, розкриття інформації надається у вигляді стандартної форми фінансового звіту і не завжди відповідає потребам користувачів чи конкретним особливостям функціонування підприємств. Внаслідок цього Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку використовуються як основа для національних вимог до ведення бухгалтерського обліку в багатьох країнах світу, а також як міжнародний базовий підхід тими країнами, які розробляють свої власні вимоги.

Основною формою фінансової звітності, що відображає інформацію про грошові кошти, є «Звіт про рух грошових коштів», у якому міститься інформація про надходження і видаток грошових коштів у результаті провадження господарської діяльності конкретного підприємства у звітному періоді. У ньому відображається рух коштів від трьох видів діяльності (операційної, інвестиційної, фінансової та незвичайних подій), тому він складається з трьох відповідних розділів. Відповідно до Н(П)СБО 1, метою фінансової звітності є надання користувачам фінансової звітності повної, правдивої та неупередженої інформації про зміни, що відбулися у грошових коштах підприємства та їх еквівалентах за звітний період. Тому у звіті про рух грошових коштів надаються дані про їх рух у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. При складанні фінансової та консолідованої фінансової звітності підприємства можуть обрати один із способів складання звіту: за прямим або за непрямим методом із застосуванням відповідної форми [1].

Складання Розділу I Звіту про рух грошових коштів за непрямим методом пов'язане з трансформуванням показників Звіту про фінансові результати (тобто звіту про сукупний дохід підприємства) на звіт про грошові потоки. Необхідність такої трансформації полягає у тому, що Звіт про фінансові результати складається на підставі принципу нарахування, згідно з яким доходи визнаються навіть тоді, коли зароблені

гроші ще не надійшли на підприємство. Натомість витрати вважаються понесеними при їх визнанні (нарахуванні), хоча грошові виплати фактично ще можуть бути і не здійснені станом на конкретну дату. Тому з метою виявлення руху грошових коштів внаслідок поточної (операційної) діяльності необхідно трансформувати показники Звіту про фінансові результати із системи нарахування в касову систему.

Таким чином, підприємство розгорнуто наводить суми надходжень та видатків, що виникають у результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Якщо рух грошових коштів у результаті однієї операції включає суми, що належать до різних видів діяльності, то ці суми наводяться окремо у їх складі. Внутрішні зміни у складі грошових коштів, як і негрошові операції (наприклад, отримання активів шляхом фінансової оренди, емісії акцій, бартерні операції), до звіту про рух грошових коштів не включаються.

Дослідивши законодавчо-нормативну базу, можна виділити три основних сучасних нововведення, які стосуються Звіту про рух грошових коштів:

1. Можливість складати Розділ I Звіту про рух грошових коштів як прямим, так і непрямим методами із застосуванням відповідних форм (форми № 3 або № 3-н). Підприємство може на власний розсуд обрати відповідний метод розрахунку, проте для цього необхідно обов'язково внести зміни в наказ про його облікову політику в частині фінансової звітності.

За допомогою *прямого методу* розкриваються основні грошові надходження і витрати. Він потребує постійного накопичення даних про рух грошових коштів, узагальнення потрібних показників в аналітичному обліку. За допомогою *непрямого методу* чистий прибуток або збиток коригуються з урахуванням операцій негрошового характеру, зокрема відстрочення, нарахування минулих років, майбутніх надходжень чи платежів, статей доходів і витрат, пов'язаних з інвестиційною та фінансовою діяльністю. Він ґрунтується на максимальному використанні вже підготовлених показників фінансових звітів (балансу і звіту про фінансові результати) та мінімальному використанні даних первинних документів [2, с. 507].

2. Підприємства можуть не наводити у звіті рядки, якщо немає інформації до розкриття (окрім випадків, коли така інформація була в попередньому звітному періоді).

3. Одночасно з обов'язковими рядками для форм фінансової звітності передбачено й додаткові статті, виключний перелік яких із назвами та кодами наведено в додатку 3 до НП(С)БО 1. Додаткова стаття відображається у Звіті за одночасного виконання двох умов:

- інформація, яка наводитиметься в додатковій статті, – суттєва;
- оцінка статті може бути достовірно визначена [1].

Окрім зазначених нововведень, у контексті тематики представленої нами роботи, доцільним також буде порівняти національні стандарти з міжнародними, зокрема НП(С)БО 1 та МСБО 7, визначити їх спільні та відмінні риси, щоб дослідити, які зміни можуть, але ще не були впроваджені в Україні.

Першою відмінною рисою цих Положень є різне трактування самого поняття «грошові кошти». Згідно НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», грошові кошти – це готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання [1]. Натомість, згідно МСБО 7 «Звіт про рух грошових коштів», грошові кошти складаються з готівки в касі та депозитів до запитання. Крім цього, в міжнародних стандартах постійно застосовується термін «грошові потоки», а у національних – «рух грошових коштів», хоча за своїм тлумаченням ці поняття тотожні. Також відмінним є те, що в Україні форма Звіту про рух грошових коштів є затвердженою у національних стандартах і є обов'язковою для застосування всіма підприємствами (крім банків і бюджетних установ), а МСБО 7 надає лише загальне уявлення про форму такого звіту [2, с. 508].

Спільною рисою є лише те, що даний звіт за своєю структурою складається із трьох розділів:

Розділ I. *Рух коштів у результаті операційної діяльності*. НП(С)БО 1 визначає, що операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші її види, які не вважаються інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Своєю чергою, основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства й забезпечують основну частку його доходу [1].

Розділ II. *Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності*. Відповідно до НП(С)БО 1, інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [1]. Проте в МСБО 7 до складу інвестиційної діяльності підприємства не включаються інвестиції, що являють собою грошові еквіваленти. Тому в міжнародній практиці для того, щоб інвестицію можна було визначити як еквівалент грошових коштів, вона повинна вільно конвертуватися у відому суму грошових коштів і характеризуватися незначним ризиком зміни вартості [3, с. 20]. Отже, наприклад, фінансові інвестиції короткострокового характеру в МСБО 7 на відміну від НП(С)БО 1 можуть включатися до складу операційної (поточної) діяльності.

Розділ III. *Рух коштів у результаті фінансової діяльності*. НП(С)БО 1 визначає фінансову діяльність як діяльність, що призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства [4]. У МСБО банківські позики, як правило, відносяться до фінансової діяльності. Проте банківські овердрафти, які підлягають погашенню за вимогою, виступають

невід'ємною частиною управління грошовими коштами суб'єкта господарювання та характеризують його операційну діяльність. Тобто банківські овердрафти, згідно МСБО 7, можуть бути представлені у складі операційної діяльності. Натомість, згідно НП(С)БО 1, будучи банківськими позиками, овердрафти формально підлягають включенню до складу грошового потоку по фінансовій діяльності.

Наступною відмінністю є те, що у Звіті про рух грошових коштів, згідно національних стандартів, отримані дивіденди та відсотки відображаються в складі інвестиційної діяльності, а сплачені – у складі операційної та фінансової діяльності відповідно. Натомість, згідно міжнародних стандартів, сплачені й отримані відсотки і дивіденди можна віднести до фінансової та інвестиційної діяльності. Допустимою також, згідно з МСБО 7, є класифікація сплачених дивідендів як компоненти грошових потоків від операційної діяльності. Головна мета полягає у полегшенні можливості оцінки користувачами фінансових звітів здатності підприємства сплачувати дивіденди з грошових потоків від операційної діяльності.

Також необхідно наголосити на тому, що за національними стандартами сплата податку на прибуток наводиться у Звіті про рух грошових коштів у складі операційної діяльності. Натомість при застосуванні МСБО 7 грошові потоки, що виникають від податків на прибуток, класифікуються як грошові кошти від операційної діяльності лише у випадку, коли їх не можна конкретно ототожнити з фінансовою та інвестиційною діяльністю підприємства.

Звіт про рух грошових коштів подають юридичні особи усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ) [2, с. 507]. Суб'єкти малого підприємництва формують свою звітність відповідно до вимог П(С)БО 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва». Однак, відповідно до п. 1 розділу IV Н(П)СБО 1, суб'єкти малого підприємництва, які для складання фінансової звітності застосовують міжнародний стандарт фінансової звітності для малих і середніх підприємств, використовують форму Звіту про рух грошових коштів звітів, затверджену у додатку 1 до Н(П)СВС) 1.

Як ми вже зауважували, згідно додатку 1 до Н(П)СБО 1, Звіт про рух грошових коштів може бути складений прямим чи непрямим методом із застосуванням форм № 3 чи № 3-н відповідно. Проте, незалежно від цього, у звіті про рух грошових коштів за обох методів розгорнуто наводяться суми надходжень та видатків грошових коштів підприємства, що виникають в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності протягом звітного періоду [2, с. 507–512].

Використання різних форм і методів побудови Звіту про рух грошових коштів дозволяє проводити аналіз їх обсягів і структури в декількох аспектах. У результаті користувач інформації отримує детальне уявлення про операційні, ін-

вестиційні й фінансові операції підприємства за звітний період. Це, у свою чергу, дозволяє йому зробити висновок про сильні та слабкі сторони даного підприємства, його поточні й потенційні проблеми, недоліки в управлінні та фінансово-господарській діяльності.

Висновки. Перехід до міжнародних стандартів фінансової звітності наближує законодавство України до економічно розвинених держав, дозволяє спростити організацію обліку на підприємствах, зменшити число зловживань з грішми, зробити інформацію більш прозорою та порівнюваною для користувачів із різних країн. Отже, Звіт про рух коштів – це єдиний звіт, у якому право вибору альтернативних методів подання інформації (прямого і непрямого) збережено за підприємством, що відповідає вимогам МСФЗ. Перераховані нами відмінні риси свідчать про необхідність усунення розбіжностей між національними і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, проте несуттєві розбіжності в окремих аспектах не означають невідповідність вітчизняної бухгалтерської звітності вимогам МСБО, а спільні аспекти свідчать про намагання гармонізувати і наблизити законодавство України до міжнародних положень.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягають у пошуку нових мето-

дів, за якими можна вдосконалювати наявну систему організації обліку грошових коштів. Також з метою уникнення розбіжностей у вимогах та принципах формування фінансової звітності із прийняттям Н(П)СБО 1 необхідно внести відповідні зміни до розділу IV «Фінансова звітність» Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
2. Бондар М.І. Фінансовий облік: [підручник]. Ч. 1 / [М.І. Бондар, В.І. Єфіменко, Л.Г. Ловінська та ін.]; за заг. ред. М.І. Бондаря, Л.Г. Ловінської; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2012. – 553 с.
3. Чельтер С. Звіт про рух грошових коштів: оновлений механізм заповнення / С. Чельтер // Все про бухгалтерський облік. – 2013. – С. 20–22.
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 «Звіт про рух грошових коштів», від 01.01.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_019.